

Vania Ceccato, Kungliga tekniska högskolan, Stockholm

Stater i omvandling och deras brottsgeografi; Estland, Lettland och Litauen

Projektets mål var att studera brottsmönster över tid och rum i de tre baltiska staterna Estland, Lettland och Litauen. Detta kommer att innefatta beskrivning och analys av varierande nivåer och sammansättning av en utvald grupp brott över omvandlingstiden under 1990-talet från planekonomi till marknadsekonomi och inkluderar åren av förberedelse för inträde i Europeiska Unionen.

Det fanns inget behov av att förändra projektmålen. Dock fokuserades den temporala analysen på polis data från 1993 till 2000. Före 1993 var det svårt att säkerställa att data hade en god kvalitet över tiden på grund av myndigheters modifieringar och efter 2000 skedde förändringar i brottskoder och områdesindelningar i dessa länder som har påverkat hur brott har registrerats. Andra studierna täcker flera tidsperioder men framför allt tiden 2004-2005.

Resultat

- Sedan mitten av 1990-talet har brottsfrekvensen i de baltiska staterna blivit allt mer lik den som förekommer i västländerna.
- Även om tillgrepps- och våldsbrott (med undantag för mord) har ökat signifikant i de baltiska staterna efter oberoendet enligt officiell statistik kunde inga signifikanta skillnader påvisas i sammansättning eller omfattning av brott deklarerade av brottsoffer under samma period. Möjliga förklaringar till denna skillnad är: (1) ökning av rapportering av brott till polisen, (2) förändring i den socio-ekonomiska sammansättningen hos brottsoffren, (3) politiska och administrativa förändringar, inklusive inom polisen (detta innefattar inte förändringar i brottsbalken).

Genom att inkludera den rumsliga dimensionen med hjälp av GIS har den här studien möjliggjort en bedömning av hur sociala sammanhang och markutnyttjande interagerar på regional och lokal nivå för att skapa olika brottsmönster:

- Både tillgrepps- och våldsbrott är koncentrerade till urbana eller tätbebyggda områden i de baltiska länderna. Ekonomiskt ledande regioner är ofta stora urbana områden eller huvudstäder där både positiva och negativa sidor av den nya marknadsekonomi kan upplevas: en ökning av investeringar skapar nya jobb och ökar tillgång på varor (måltaflor) men ökar också inkomstskillnader genom differentiering i lön samt selektiv arbetslöshet (vilket ökar gruppen motiverade förövare).

- Indikatorer för regionens sociala struktur (till exempel andel skilsmässor) har ett starkare samband med variationen i brottsförekomster än markanvändning och ekonomiska faktorer. En av de mekanismer som kopplar skilsmässor/uppbrutna familjer till brott är ökningen i fattigdom, detta särskilt efter det att familjen brutit upp. Andelen skilsmässor ökade kraftigt i de baltiska länderna mellan 1990 och 2000. Till exempel i Estland ökade de från 49 av varje 100 nya äktenskap till 77 (högst andel inom EU).

- Det fanns inga bevis för att sociala institutioner fungerar som moderatorer för dåliga socioekonomiska förhållanden vad gäller brott i Estland, Lettland eller Litauen som tidigare har föreslagits i litteraturen.

- Organiserad brottslighet inom regionen har bedömts genom att göra en fallstudie av Litauen. Litauens placering i relation till Belarus och Kaliningrad förklarar också den höga andelen Litauen baserade organiserade brottsgrupper som handlar med varierande varor inkluderande illegala vapen, människosmuggling och varusmuggling såsom cigaretter, kläder, möbler och teknologi. I Marijampole distriktet, till exempel, gränsande till Polen och Kaliningrad, är känt som en viktig transitionsregion för Litauen genom sin välutvecklade transport infrastruktur och förbindelser i både nord-syd- öst och västlig riktning. Speciellt i fallet Litauen finns det variationer i nivåer och geografi av brott mellan gränsregioner och resten av landet. Trots att den högsta genomsnittliga ökningen av registrerade brott fanns i två gränsområden hade icke-gränsområden högre genomsnittlig ökning under 1990-talet. Detta förklarar delvis varför det från de sex utvalda brottstyperna bara är överfall som visar en ökning beroende på en ”gränseffekt”.

- Vi undersökte huruvida nivåer och mönster för rån i Tallinn, Estland följde samma processer som de i Köln, Tyskland. Även om rån frekvensen är högre i Tallinn än i Köln är deras geografi och faktorer som bygger upp denna geografi liknande för båda städerna. Rån är ett typiskt fenomen för centrala urbana områden eller områden med blandad mark användning. Kluster av rån är koncentrerade till stadskärnorna i både Köln och Tallinn. Detta gäller speciellt för Tallinn. De följer huvudgator, stationer och lokala centra. I båda städerna är rånens geografi mer relaterade till förklaringsvariabler för rutinaktiviteter (till exempel barer och klubbar) än variabler för sociala problem (till exempel socialbidragstagare), vilka, likväl har avsevärt bidrag. Resultatet visar också att det inte finns några stora skillnader mellan signifikanta förklaringsvariabler för rånens fördelning mellan dag och natt. På så vis stödjer resultaten i denna studie generaliserbarheten för rumsliga teorier från studier på Västeuropeiska städer till Östeuropeiska.

- I Vilnius är koncentrationen av stöld, rån och i viss mån drogrelaterade brott till stadskärnan förväntad att vara kopplad till de dagliga rutinaktiviteter som förekommer i dessa centrala områden. Mord är spridda men tenderar att äga rum i så kallade problemområden. Vilnius betraktas av sina innevånare som en osäker plats att bo på. Trots att det är det värsta exemplet i Europa är Vilnius inte ensamt. I alla centrala östeuropeiska städer känner sig majoriteten av de svarande på en internationell brottsoffer enkät oftare osäkra än säkra, även om brottsoffernivåerna som observeras mellan öst- och västra Centraleuropa är nästan identiska.

På intraurban nivå finns en klar brist på samband mellan de mönster som kommer från data från polisrapporter (vilka pekar på innerstadsområden som områden med hög brottsförekomst) och de som förekommer i studier på brottsoffer/upplevd säkerhet i Vilnius (som pekar på utkanterna av staden som mer problematiska och mindre säkra).

Brottsförebyggande initiativ är alla en del av strategierna för att göra Vilnius till en säkrare plats att bo på. En klar trend inom detta område är deltagande av innevånare och andra ”aktörer” i de brottsförebyggande programmen. Denna inkluderande diskurs gällande urban styrning öppnar vägen för tillvägagångssätt som går mer uppifrån och ner i områden som uppfattas som problematiska.

- Även om denna studie erkänner att kvaliteten och tillgången till data har förbättrats sedan dessa länder blev oberoende (detta inkluderar både brotts- och socioekonomisk statistik) finns det fortfarande mycket som behöver göras för att möta kraven från långsiktig forskningsdesign.

Nya forskningsfrågor

Rönen från denna studie väcker frågor om behovet av nya konceptuella modeller för förståelse för brott på en regional nivå som går förbi traditionell urban kriminologisk teori. Den regionala skalan medför till exempel att teori för rutinaktiviteter borde utökas för att inkludera mobilitet över gränser för förövare, måltavlor och potentiella beskyddare.

Ett nytt forskningsprojekt gällande säkerhet och brottsförebyggande i städerna Tallinn, Vilnius, Helsingfors, Köpenhamn och Stockholm har inlämnats till Östersjöstiftelsen (April 2008) som en fortsättning av detta forskningsprojekt. Avsikten är att söka efter likheter och/eller skillnader i dessa städers brottsfrekvenser, upplevda säkerhet samt åtgärder för brottsförebyggande.

Ett framtida område för studier som inte har omfattats av denna studie är effekten som organiserad brottslighet har på brott i de baltiska länderna. Det finns bevis för att organiserad brottslighet bidrog väsentligt till den höga nivån på mord och andra våldsbrott i de baltiska länderna i början av 1990-talet men att dess influens minskat

mot slutet av årtiondet. Det skulle vara till nytta att undersöka huruvida det fortfarande finns någon koppling mellan lokal/regional organiserad brottslighet och nivåer av våldsbrott.

Andra resultat

Som i det ursprungliga förslaget hölls ett endagars seminarium för att presentera projektresultaten i Tallinn den 28:e februari 2008 vid Justitiedepartementet, Tonismägi 5a med 25 deltagare från de baltiska länderna, Finland, Tyskland, Sverige och UK.

Resultatet av detta projekt har också presenterats i seminarium både i Sverige (till exempel vid CBEES – Centrum för Baltiska Studier vid Södertörns Högskola i Stockholm) och vid europeiska konferenser (European Society of Criminology 2005, 2006 och 2007, Krakow, Tübingen och Bologna respektive) samt i USA (American Society of Criminology conference in 2006 i Los Angeles). Se http://hem.bredband.net/b647031/baltic_project.htm för detaljer.

Det här projektet har hjälpt Vilnius polis att starta ett samarbete med Vilnius kommun för att bygga upp en databas på koordinatnivå, vilken till helt nyligen inte varit tillgänglig. Databasen (från juni 2004 till maj 2005, totalt 25 347 brottsförekomster) kunde genomföras tack vare insatser från Gintaras Baguzis (chef för organisationsavdelningen vid Vilnius polisleddningskommissariat) hans kollega Renata Ulpiene, Alvydas Karalius från det kommunala bolaget "Vilniaus planas" (Vilnius plan) samt Nijole Lukyte som hjälpt till att koordinera de lokala kontakterna. Efter två år var databasen färdig för användning.